

УДК 37.091

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Андрошук Ірина

Хмельницький національний університет

(Хмельницький)

Анотація. Стаття присвячена визначенню та обґрунтуванню педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності. Проаналізовано і узагальнено основні підходи до висвітлення поняття «педагогічні умови» в психолого-педагогічній та методичній літературі. Визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії.

Ключові слова: педагогічні умови, педагогічна взаємодія, вчитель трудового навчання та технологій, мотивація, тренінг, педагогічна практика.

Постановка проблеми. Поняття «педагогічні умови» активно використовується у психолого-педагогічних дослідженнях, які присвячено проблемам професійної підготовки фахівців. Саме педагогічні умови виступають в якості певних факторів, обставин, що сприяють або протидіють реалізації змісту, технологій підготовки фахівця. Тому постає необхідність у аналізі сутності поняття «педагогічна умова» та обґрунтуванні педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Необхідність у визначенні педагогічних умов щодо більш ефективної професійної підготовки фахівців розглядається у роботах багатьох дослідників. Так, О. Федорова педагогічні умови розглядає як сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм, що забезпечують успішність реалізації освітньої мети [10]. Ю. Бабанський визначає педагогічні умови як обставини або чинники, які визначають ефективність функціонування педагогічної системи [1]. В. Манько під педагогічними умовами розуміє взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик навчально-виховного процесу, які забезпечують високу його результативність і є оптимальними [5, с. 153]. Науковці В. Сластьонін, І. Ісаєв, А. Міщенко, Є. Шиянов педагогічні умови розглядають як «стійкі обставини, які визначають стан і розвиток функціонуючих педагогічних систем» [8, с. 434]. М. Михнюк педагогічні умови визначає як сукупність заходів, які забезпечують найбільш сприятливе середовище для ефективного функціонування певної методичної системи [6, с. 232].

Тому постає необхідність у визначенні сутності поняття «педагогічні умови» в контексті підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії та їх обґрунтуванні.

Мета статті. Метою статті є визначення та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії.

Методи дослідження. Під час написання статті використано арсенал теоретичних методів дослідження: вивчення, аналіз, узагальнення та систематизація психолого-педагогічних, соціально-педагогічних, методичних джерел з означеної проблеми та досвіду підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що розкриваючи сутність поняття «умова», науковці використовують термін «обставина», «фактор», «чинник», «правило», «особливість». Зокрема, словник української мови поняття «умова» потрактовує як: 1) необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь [7, с. 632].

Враховуючи цей аспект поняття «педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії» розуміємо як обставини, фактори, пов'язані з професійною підготовкою майбутніх вчителів трудового навчання та технологій та спрямовані на формування у них готовності до педагогічної взаємодії у професійній діяльності.

В контексті нашого дослідження звернемо увагу на підхід Є. Хрикова, який педагогічні умови розглядає як продукт діяльності педагога, а отже, їх об'єктивне походження у педагогічній практиці виключається [11, с. 12]. Дослідник наголошує, що педагогічні умови в жодному разі не можуть суперечити прояву педагогічних закономірностей, принципів та правил, так як вони є лояльним їх проявом. Виходячи з цього, можна стверджувати, що умови обов'язково мають бути узгодженими із закономірностями та принципами освітнього процесу.

Грунтуючись на результатах дослідження, аналізі досвіду підготовки відповідних фахівців, основними педагогічними умовами, які забезпечують ефективну підготовку майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії у професійній діяльності нами визначено: формування позитивної мотивації студентів до педагогічної взаємодії; впровадження авторського спецкурсу «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності»; використання тренінгів, спрямованих на залучення студентів до педагогічної взаємодії; спрямування педагогічних

практик на набуття досвіду педагогічної взаємодії. Розглянемо детально зміст кожної з визначених умов.

Науковці та дослідники акцентують увагу на тісному зв'язку між мотивацією та професійною компетентністю вчителя. Саме педагоги з високим рівнем сформованості мотивації впевнено беруть на себе відповідальність, приймають рішення у нестандартних ситуаціях, наполегливо йдуть до мети, переконанні у ефективності своєї педагогічної діяльності та її результатів. Тому формування позитивної мотивації студентів до педагогічної взаємодії виділено нами як *першу педагогічну умову*.

Встановлення протиріч дозволяє чітко визначити мотиви, які позитивно впливають на підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. Зважаючи на це, ми підтримуємо точку зору С. Кучмієвої [4], що професійну підготовку фахівців необхідно здійснювати з опорою на мотиви, які ґрунтуються на інтересі до професії, мотиви розвитку особистості та пізнавальні мотиви. Разом з цим, як відмічаю науковці, завдяки мотивації педагог може компенсувати багато вад у рівні розвитку низки професійно важливих якостей. Таким чином, наявність позитивної мотивації у майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії є важливою умовою належного рівня їх професійної підготовки, яка виступає в якості рушійної сили, що спонукає їх до вибору конструктивного способу взаємодії на засадах співпраці та взаєморозуміння у професійній діяльності.

Складність і масштабність завдань, які вирішують вчителі технологій в процесі педагогічної взаємодії, потребують удосконалення їх підготовки у вищих навчальних закладах. Сучасний зміст їхньої освіти має відповідати актуальним орієнтирам розвитку педагогічної освіти і

водночас забезпечувати всебічний розвиток особистості викладачів, а отже, і їх готовності до конструктивної педагогічної взаємодії.

Однак на сучасному етапі розвитку педагогічної освіти недостатня увага приділяється підготовці майбутніх вчителів до міжособистісного спілкування, зокрема до педагогічної взаємодії. Тому виникає необхідність у розробці і введенні у навчальні плани підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій авторської навчальної дисципліни «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності», спрямованої на формування системи знань та вироблення у студентів навичок взаємодії з учнями під час навчання та в позаурочний час; вміння спрямовувати свій вплив на формування в учнів власної світоглядної позиції на основі сприйнятих і засвоєних ідей, поглядів, переконань, морально-естетичних ідеалів, соціально значущих надбань вітчизняної і світової культури. Враховуючи це, *другою педагогічною умовою* підготовки майбутніх вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії у професійній діяльності є впровадження авторського спецкурсу «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності».

Необхідності введення авторської навчальної дисципліни «Педагогічна взаємодія у професійній діяльності» ґрунтується на засадах посилення ролі партнерських відносин між вчителем та учнями у навчально-виховному процесі, зокрема суб'єкт-суб'єктної взаємодії у майбутній професійній діяльності. Враховуючи особливості педагогічної взаємодії, зміст навчальної дисципліни має ґрунтуватися на діалектико-синергетичних принципах, які дають можливість розрізняти такі стани буття як гармонія і дисгармонія, краса і потворність, добро і зло. Саме на засадах сформованих власних морально-етичних норм вчитель вибудовує свої взаємини з іншими учасниками навчального процесу. До того ж зміст навчального матеріалу має спрямовуватися на формування педагогічної

етики, тактовності майбутнього педагога, завданням якого буде гармонійний розвиток своїх вихованців під час педагогічної взаємодії.

Третя педагогічна умова – використання тренінгів, спрямованих на залучення студентів до педагогічної взаємодії. Оскільки педагогічна взаємодія передбачає налагодження співпраці, спільне вирішення педагогом з учнями освітніх завдань, прийняття конструктивних рішень у різних педагогічних ситуаціях, професійна підготовка майбутнього вчителя трудового навчання має забезпечувати формування у студентів творчого мислення, вміння налагоджувати взаємодію, швидко орієнтуватися в ситуації та приймати раціональне рішення. Використання тренінгів дозволяють моделювати педагогічні ситуації, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, тим самим формувати навички поведінки у стандартних та нестандартних ситуаціях.

На важливості використання тренінгів у професійній підготовці фахівців акцентовано увагу у ряді досліджень. Зокрема, М. Дзейтова [3] відмітила спрямованість тренінгів на засвоєння знань, розвиток умінь і навичок та формування установок, підвищення компетентності у визначеній сфері життєдіяльності. Як активну навчальну діяльність студентів у ході якої виконуються тренінгові вправи адаптовані до майбутньої професійної діяльності розглядає тренінги Л. Бондарева. Дослідниця наголошує, правильна побудова і постановка тренінгів дозволяє відобразити логіку практичної діяльності фахівця [2, с. 112]. Наголосимо, що правильність цієї побудови та постановки переважним чином залежить від викладача.

Професійна підготовка майбутніх вчителів трудового навчання стає ефективнішою, якщо під час навчального процесу студенти активно взаємодіють один з одним та викладачем, спільно вирішують навчально-виховні завдання, засвоюють та відпрацьовують навички та вміння на практиці. Таким чином, застосування тренінгу сприяє залученню студентів

до активної взаємодії один з одним, формуванню умінь працювати в групах та підгрупах, тим самим сприяючи формуванню культури взаємодії.

Майбутній вчитель трудового навчання має під час навчання у вищому навчальному закладі засвоїти рольову поведінку, визначитися зі своєю педагогічною позицією, на яких базуватиметься його педагогічна діяльність. Тому *четвертою педагогічною умовою* є спрямування педагогічних практик на набуття досвіду педагогічної взаємодії.

Відмітимо в контексті визначеної умови актуальність позиції В. Сластьоніна стосовно того, що «змістом педагогічної практики повинен стати педагогічний процес, розглянутий у найістотніших визначаючих його характеристиках» [9, с. 80], а отже безпосередньо педагогічна взаємодія. Тому зміст завдань для педагогічної практики необхідно розробляти таким чином, щоб їх вирішення активно включало студентів у педагогічну взаємодію, тим самим сприяючи набуттю ними відповідного досвіду.

Специфікою практичної підготовки студентів є те, що під час її проходження відбувається ідентифікація з педагогічною діяльністю. Педагогічна практика в системі підготовки вчителя трудового навчання є важливим засобом його залучення до міжособистісної взаємодії, актуалізує морально-етичні цінності для поліпшення відносин.

Організуючи педагогічну практику в загальноосвітньому навчально-виховному закладі, необхідно ставиться до кожного студента як до унікальної особистості. Кожен практикант повинен мати можливість висловити свою думку, отримати необхідну консультацію, допомогу або роз'яснення тієї чи іншої ситуації, тобто носити характер взаємодії і співпраці, маючи на увазі певну суб'єктивність позиції студента.

Висновки. Таким чином, кожна з визначених педагогічних умов спрямована на формування готовності майбутніх вчителів трудового

навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності. У той же час, кожна взята окремо умова не може повністю забезпечити ефективність формування готовності, лише їх системна єдність дозволяє успішно здійснювати професійну підготовку вчителів трудового навчання до педагогічної взаємодії.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці моделі підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії з урахуванням визначених педагогічних умов.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с.
2. Бондарєва Л.І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах : дис. ... кан. пед. наук : 13.00.04 / Л.І.Бондарєва. – К., 2007. – 250 с.
3. Дзейтова М.Х. Миротворческое образование в условиях современного образовательного учреждения: Автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук.: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / М. Х. Дзейтова. – Майкоп, 2007. – 23 с.
4. Кучмиева С. И. Мотивационные факторы профессиональной социализации студентов в период обучения в ВУЗе : автореф. дис... канд. социол. наук / С. И. Кучмиева. – Волгоград, 2007. – 24 с.
5. Манько, В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості: зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161.
6. Михнюк М. І. Теоретичні і методичні основи розвитку професійної культури викладачів спеціальних дисциплін будівельного

профілю // Марія Іванівна Михнюк. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук – 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. К. – 2016. – 652 с.

7. Новий тлумачний словник української мови: у 4 т. – К.: Аконтіт, 1999. – Т. 2. – 910 с.

8. Слостенин В. А. Педагогика: учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М.: Школьная Пресса, 2002. – 512 с.

9. Слостенин В.А. Формирование социально– активной личности учителя // Сов. педагогика. – 1981, - № 4. – с. 76 – 84.

10. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения / О. Ф. Федорова. – М. : Высшая школа, 1970. – 301 с.

11. Хриков Є.М. Педагогічні умови як складова наукових знань / Шлях освіти. – 2011. – № 2. – С.11 – 15.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Андрощук Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, Хмельницький національний університет.

Коло наукових інтересів – проблеми педагогічної взаємодії, педагогічна майстерність, підготовка майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.